

lacha 'vergonya' (d'on *poca lacha* 'poca-vergonya' > 'deixadesa').

Alatzà, nom d'un color de cavall [S. xv, Dieç, *AlcM*], pres del cast. *alazán*, que sembla provinent de l'àr. *al-'az'ar* 'ros', 'rogenc', veg. *DCEC* I, 80b; afe-
giu-hi que una variant més etimològica *alazar* sembla
estar documentada en judeo-espanyol (*RPhilCal.* xxxi,
1968, 510ss.).

ALBA, 'aurora', 'túnica blanca de sacerdot', de l'an-
tic adjectiu *alb*, *alba*, que és sinònim i prové del llatí
ALBUS, -A, -UM, 'blanc'. □ 1.ª doc.: S. XIII.

Cròn. de Jaume I: «un matí, entre'l sol exit e l'al-
ba, vench-nos missatge d'En Exemén d'Orrea, que era
en Burriana; e nós ja'em en nostre lit e tocaren a la
porta ---», «e passam sobre Paterna e sobre Manizcs,
a un guau que un adalil sabia, on tots les altres eren
passats; e quan fom delà al pla, declarí-s l'alba e era
divendres; e anam-nos-en jaure a la torra d'Ezpioca»
(cap. 182, ed. Bno. III, 106; cap. 187, IV, 12); en
Llull: «Blanquerna se levava a la miga nit --- e'l dia-
que venia, que li ajudava a dir les matines; après
l'alba, cantava la missa ---», «mils canta lo gall en la
alba, que malvat clergue, luxuriós e avar, en la sgle-
ya» (*Blanq. NCl.* II, 258; *Merav.* II, 68); Desclot:
«quant vench sus al matí, com l'alba aclaria e el sol
devia aparer sobre terra ---» (cap. 159). En terres del
NE. designa tant el crepuscle vespertí com el matinal:
a l'estiu —em deien a l'Alta Cerdanya— hem de tre-
ballar «d'una *alb*» a l'altra» (Eina, 1959), i a l'Alt
Empordà anotava PCoromines el 1898 a *albes colga-
des* 'de negra nit' («se'n tornaven a *albes colgades*»,
a Torroella de Fluvià).

En el S. XIX, i per influència dels poetes floralescs
—sobretot balears i pirinencs— de la Renaixença, aj-
dant-hi influxos occitanoides, es va usar bastant per-
tot la variant fonètica *aub*, contra la qual s'ha reac-
cionat en el nostre segle: no és exacte que sigui for-
ma popular «a Barcelona, Manresa, Alcoi», com posa
AlcM (m'observava Giner i March, el 1935, que era
supèrflua a València la condemna que en feia Carles
Salvador, en el seu *Vocab. Ortoгр.* de llavors); és
cosa balear i de la muntanya Centre-Nord del Princi-
pat, ja no rossell. ni del Pallars. Com a nom de la tún-
ica sacerdotal, s'usa pertot, i amb *l* (fins a Tor de
Vall Ferrera, 1932).

De l'arcaic adjectiu *alb*, *alba*, solament ha quedat
algun ús marcadament poètic (matís ponderatiu):
«amb els avets altíssims i les *albes* roques», Massó i
Torrens, *Croquis Pir.*, 99. Altrament queda en la
toponímia, estereotipat: *Vilalba*, *Torralba*, *Pedralbes*,
Espinelves, *Montaub* a l'Aigua d'Ora, *Montau*, *Ro-
quesalbes* a Garraf, però minvant molt des de l'Ebre
cap al S. i SE., on es troben cada cop més els noms
com *Torreblanca* (N. de Castelló), sense que, però, hi
manquin del tot els noms com *Vallalba* (uns 20 km
al N. de Castelló, probablement evolució fonètica d'un
**Vallalba* > *Valdalba* mossàrab), *Ribesalbes* d'Alcala-
tén i algun més (contrast paral·lel entre Aragó i la

Manxa; port., entre el Nord del Tejo i l'Alentejo; cf.
PROCA i Garriga, *RFE* xxxviii, 251-6). Supervivència
de l'antic adjectiu, *alup* 'deixant o rastre d'aigües d'una
nau', en mall. (*BDLC* XIII, 195), veg. *ALBAINA*. El
nom del poble d'Alp a l'obaga de Cerdanya (*Albi* o
Alb a l'Acte de Consagració de la Seu d'Urgell, nú-
mero 187) no és gens segur que sigui idèntic a aquest
adjectiu; el que és ben segur és que no té res a veure
amb el ll. i alpí *alpes* 'grans muntanyes, pasturatges'
ni és nom de cap pic ni cap riu (contra el que diu
AlcM: vol dir el Puig o Tosa d'Alp, i el riu, que
prenen nom d'aquest poble i no pas l'hi donen).

DERIV.: *Albada* [c. 1500, *Viudes e donzelles*]; molt
viu en la cançó popular de c. al XVII: «Nines de
Montseny ja fòssiu casades, / la meitat o més, o totes
plegades! / No daríeu torment a pares y mares, /
tampoc als galants que us fan les *albad*es», Milà,
Romllo., 282.4, recollida en el Gironès (*aubades*, en
la versió A); Porcioles, *Folkl. V. d'Ager*, p. 16; tocar
albada 'tocar diana': «em semblava que tot just m'ha-
via adormit quan, a punta de dia, el corneta va tocar
albada», PCoromines, *Presons Im.* VI (O. C., 864b14),
acc. que manca al *Dfa.* i a *AlcM*. *Albadella* 'campana
petita de la Seu de Vic que servia per cridar a l'oració
matinal': «quan l'albadella me cridava al chor ---»,
Verd., *Canigó* XII (ed. Pop.), p. 339; *albadana*; *alba-
der*; *albadina* [1416], *albadiner*.

Es deriven directament de l'adjectiu *alb*, -ba: *Albat*,
pròpiament 'vestit de blanc', que en l'origen s'aplicà
també a gent adulta: «enaprès *albatz* onpliren tota la
casa ---» (d'un moribund), *Vides de Sants Rossello-
neses*, 100r1 (trad. ll. *albat*); generalment l'infant
que mor en els primers anys [Llull, *Cont.* 59]: «quant
infern és aquell on entren los infants *albatz*, qui no
són batejats», Llull, *Doctr. Pueril* (ed. Gili, p. 279);
descartat del tot la idea, en què s'havia pensat, que
això tingués un origen aràbic, cf. Julià Ribera, en
Misc. Alcover; un *aubát* «nen mort de bolquers», Es-
pinelves, 1935; eiv. *ubat* «párvulo muerto», PzCabre-
ro; sovint aplicat als que moren abans del baptisme,
però a Tor de V. Ferrera un *albat* era un mort quan
ja era batejat, 1932; i en un doc. de Besora de Carde-
ner s'aplica a un de més grandet: «de sepultura d'*al-
bat* deu aver lo rector --- emperò entén-s'i *albat* en
tro a 7 ans», a. 1369, Serra V., *BCEC*, 1909, p. 274;
es retroba també en alguns parlars occitans però no
més ací i allà (el *FEW* I, 60, l'assenyala a Biròs de
Coserans i en un text antic de les Landes, al qual es
deu referir el *PDPF*, car altrament manca en *PSW*
i Rayn.); en lloc d'això diuen *aubà* a Tortosa (Mo-
reira, *Folkl. Tort.*, 716); *aubat* eiv. *Albatjar* (*DAg.*)
Albaia contribució valenciana, a. 1315 (*CoDoACA*
xxxix, 110), no ve de *albus* sinó de l'àr. *'abyad* (fem.
baïda) 'blanc'. *Albenc* [c. 1500, *Viudes e donz.*]. *Albí*
[1868, *SLitCosta*; *albinisme* id.]. *Albines* en el *Curial*
(II, cap. 7) sembla que no s'ha de pendre per un
derivat d'ALBUS ni accentuar-lo en -és, sinó com una ca-
talanització del fr. *aubaine* 'ganga, benefici vingut
d'on no s'espera', que sol derivar-se del ll. ALIBI 'en
un altre lloc' (veg. nota d'ed. *NCl.*). *Albit* o *albid*?